

Baza danych o rękopisach i starodrukach karaïmskich w polskich zbiorach prywatnych

Autorzy:

Németh, Michał[1, 2], Sulimowicz, Anna Akbike[1, 3], Abkowicz, Mariola[1, 4].

Afiliacje autorów:

1. Związek Karaïmów Polskich
2. Zakład Filologii Węgierskiej, Instytut Językoznawstwa, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
3. Zakład Turkologii i Ludów Azji Środkowej, Wydział Orientalistyczny, Uniwersytet Jagielloński
4. Katedra Studiów Azjatyckich, Wydział Neofilologii Uniwersytet im. Adama Mickiewicza

Konsultacja naukowa:

dr Kamil Stachowski. Katedra Historii Języków i Językoznawstwa, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Recenzja:

dr hab. Tomasz Wicherkiewicz Pracownia Polityki Językowej i Badań nad Mniejszościami, Katedra Orientalistyki, Wydział Neofilologii UAM

dr Artur Konopacki, Zakład Historii Wychowania, Wydział Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku

Informacje podstawowe

Zabytki piśmiennictwa karaïmskiego z XVII–XIX w. są jedynym, niezwykle cennym źródłem wiedzy historycznej o języku karaïmskim i jego rozwoju. Są także wyjątkowym świadectwem karaïmskiej kultury duchowej. Składają się na nie teksty religijne (przekłady ksiąg Tanachu, modlitwy, pieśni religijne), a także obrzędowe (elegie żałobne), folklorystyczne (medycyna ludowa, wróżbiarstwo) oraz literackie (m.in. przekłady na język karaïmski utworów Jana Kochanowskiego stanowiące jedne z pierwszych tłumaczeń twórczości poety). Zachowały się one na kartach rękopisów i starodruków przechowywanych w unikatowej – jedynej w Polsce i jednej z nielicznych na świecie – kolekcji piśmiennictwa karaïmskiego. Niezwykle cennymi i rzadkimi w polskim zasobie bibliotecznym są również ciągi czasopism karaïmskich z pierwszej połowy XX w. oraz wydawnictwa karaïmskiego pisarza i wydawcy Aleksandra Mardkowicza oraz dokumenty życia społecznego (archiwum karaïmskiej gminy w Łucku, archiwum Karaïmskiego Związku Religijnego w Warszawie, archiwum hazzana Rafała Abkowicza we Wrocławiu), a także zbiory fotografii i dokumentów z archiwów rodzinnych członków karaïmskiej społeczności w Polsce.

Wchodzące w skład kolekcji rękopisy, starodruki, wydawnictwa z początków XX w., archiwalia zostały objęte pracami inwentaryzacyjnymi prowadzonymi przez przedstawicieli Związku Karaïmów Polskich, jak też w ramach projektu finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (NCN) realizowanego przez zespół badawczy pod kierownictwem dr. Michała Németha. W ramach prac nad zbiorami zostały wydzielone rękopisy i starodruki, których stan zachowania budził największe obawy. Od roku 2012 są one sukcesywnie poddawane pracom konserwatorskim w ramach projektów z programu „Wspieranie działań muzealnych”. Dla księgozbioru Józefa Sulimowicza został opracowany pełny program

konserwatorski uwzględniający konserwację zachowawczą zbioru. Jego realizację zaplanowano w kolejnych etapach prac nad archiwaliami karaïmskimi.

Baza danych dokumentów TEI P5 oraz powiązany z nią portal pozwolą na prowadzenie badań językoznawczych i bibliologicznych niezbędnych do opracowania kolekcji rękopisów i starodruków, które w znacznym stopniu poszerzą obecną wiedzę o języku i piśmiennictwie karaïmskim. Niemal wszystkie obiekty materialne tej kultury (świątynie, cmentarze) po 1945 r. znalazły się poza granicami Polski (z wyjątkiem jedynego w kraju karaïmskiego cmentarza w Warszawie). Przywiezione w czasie migracji rękopisy, starodruki i archiwalia karaïmskie stanowią praktycznie ostatni ślad duchowej kultury tej społeczności. Jednocześnie są one zabytkiem ginącego języka karaïmskiego, wymienionego w Czerwonej Księdze języków zagrożonych UNESCO jako krytycznie zagrożony. Mamy więc nadzieję, że katalog posłuży jako punkt wyjścia do dalszych niezbędnych badań historycznych, językoznawczych, literaturoznawczych, etnograficznych, kulturoznawczych oraz religioznawczych.

Mamy również nadzieję, że baza będzie stanowić podstawowe źródło informacji bibliograficznej i źródłoznawczej dla członków społeczności karaïmskiej oraz dla badaczy i studentów różnych specjalności – dla językoznawców, kulturoznawców, religioznawców i historyków interesujących się badaniami nad Orientem (przede wszystkim turkologów i hebraistów).

Portal, na którym udostępniony jest katalog zabytków języka karaïmskiego zasilany jest danymi z XML-owej bazy danych, w której umieszczone są dokumenty TEI P5. Standard ten jest szeroko wykorzystywany przez biblioteki, muzea, wydawnictwa i badaczy w celu udostępniania tekstów on-line oraz długoterminowego ich przechowywania. Umożliwia on zawarcie bardzo bogatych metadanych opisowych tak obiektu cyfrowego jak i jego struktury.

Prace nad stworzeniem e-Jazyszlar. Karaïmskie Archiwum Cyfrowe. T. 2. Baza danych o rękopisach i starodrukach karaïmskich w polskich zbiorach prywatnych zostały zrealizowane dzięki dotacji: Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministra Administracji i Cyfryzacji, Województwa Dolnośląskiego, Miasta Wrocław, Fundacji Karaïmskie Dziedzictwo, Wrocławskiego Centrum Rozwoju Społecznego oraz ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2011/03/D/HS2/00618.

Literatura podstawowa:

Dubiński, A. 1979. Karaïmsche Handschriften in polnischen Sammlungen. „*Central Asiatic Journal*” t. 23, z. 3–4, s. 147–150.

Dubiński, A. 1985. Karaïmskie rukopisi iz kolekcii Ju. Sulimoviča v Varšave. [w:] Abdurachmanov, G. A., Chodźiev, A. P. i in. (red.). *Tjurkskoe jazykoznanie. Materialy III vsesojuznoj tjurkologičeskoj konferencii, Taškent 10–12.IX.1980*. Taškent, s. 20–24.

Jankowski, H. 2012. Literatura krymskokaraïmska, „*Przegląd Orientalistyczny*”, z. 1–2, s. 50–68.

Muchowski, P. 2013. *Folk Literature of the Polish-Lithuanian Karaites: Abkowicz 3 Manuscript, Part 2*. Paris.

Németh, M. 2011. *Unknown Lutsk Karaim Letters in Hebrew script (19th–20th Centuries). A Critical Edition*. (= *Studia Turcologica Cracoviensia*, t. 12). Kraków.

Németh, M. 2013. Karaim Letters of Jehoszafat Kapłanowski. I. Critical Edition. „*Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis*”, t. 130, s. 237–257.

Németh, M. 2013. Karaim Letters of Jehoszafat Kapłanowski. II. Linguistic analysis. „*Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis*”, t. 130, s. 259–276.

- Németh, M. 2015. A historical phonology of Western Karaim. The process of diversification into dialects. „*Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis*”, t. 132, z. 167–185.
- Németh, M. 2015. An early North-Western Karaim Bible translation from 1720. Part 1. The Torah. „*Karaite Archives*”, t. 2, s. 109–142.
- Németh, M. 2015. An early North-Western Karaim Bible translation from 1720. Part 2. The Book of Ruth. „*Karaite Archives*”, t. 3, s. 49–102.
- Németh, M. 2015. An early North-Western Karaim Bible translation from 1720. Part 3: A contribution to the question of the stemma codicum of the Eupatorian print from 1841. „*Karaite Archives*”, t. 3, s. 103–118.
- Olach, Zs. 2013. *A Halich Karaim translation of Hebrew biblical texts.* (= *Turcologica* 98). Wiesbaden.
- Poznański, S. 1909. Die karäische Literatur der letzten dreissig Jahre. „*Zeitschrift für hebräische Bibliographie*”, t. 13, s. 110–118, 140–151.
- Poznański, S. 1909. Nachtrag zur „*Karäischer Literatur der letzten dreissig Jahre*“. „*Zeitschrift für hebräische Bibliographie*”, t. 13, s. 180–818.
- Poznański, S. 1910. Zweiter Nachtrag zur „*Karäischer Literatur der letzten dreissig Jahre*“. „*Zeitschrift für hebräische Bibliographie*”, t. 14, s. 57–61, 93–95, 112–115, 153–154.
- Poznański, S. 1912–1913. Karäisch-tatarische Literatur. „*Keleti Szemle*”, t. 13, s. 37–47, 360.
- Poznański, S. 1913–1914. Karäisch-tatarische Literatur. „*Keleti Szemle*”, t. 18, s. 150–151.
- Poznański, S. 1918. Karäisch-tatarische Literatur. „*Keleti Szemle*”, t. 14, s. 223–224.
- Poznański, S. 1918. Karäische Drucke und Druckereien. „*Zeitschrift für hebräische Bibliographie*”, t. 21, s. 32–48, 66–83.
- Poznański, S. 1920. Karäische Drucke und Druckereien. „*Zeitschrift für hebräische Bibliographie*”, t. 23: 63–68.
- Sklare, D. 2003. A Guide to Collections of Karaite Manuscripts. [w:] Polliack, M. (red.). *Karaite Judaism. A Guide to its History and Literary Sources.* Leiden 2003, s. 893–924.
- Sulimowicz, J. 1972. Materiał leksykalny krymskokaraimskiego zabytku językowego (druk z 1734 r.). I. *Rocznik Orientalistyczny* 35, 1, 37–76.
- Sulimowicz, A. 2014. Polonya'daki özel koleksiyonlarda bulunan Karayim elyazmalarının durum ve içerikleri [= Karaimskie rękopisy w prywatnych kolekcjach w Polsce. Stan zachowania i zawartość]. [w:] *VIII. Milletlerarası Türkoloji Kongresi 30 Eylül – 04 Ekim 2013 İstanbul. Bildiri kitabı*, t. 2, s. 429–438.
- Sulimowicz, A. 2015. Lutsk Karaite Manuscripts and Documents in the Józef Sulimowicz Collection. „*Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*”, t. 68, z. 2, s. 175–182.
- Sulimowicz, A. 2015. Nieznany przekład Roty na język karaimski, „*Almanach Karaimski*”, t. 4, s. 101–116.
- Sulimowicz, A. 2015. Karaim manuscripts of Crimea in Polish collections. „*Rocznik Orientalistyczny*”, t. 68, z. 2.
- Tuori, R. 2013. *Karaite zëmīrōt in Poland-Lithuania: A study of paraliturgical Karaite Hebrew poems from the seventeenth and eighteenth centuries.* Helsinki.
- Walfish, B. D. 2003. “Karaite Press and printing”. [w:] Polliack, M. (red.). *Karaite Judaism. A guide to its history and literary sources.* (= *Handbuch der Orientalistik*, t. 73). Leiden – Boston: Brill.

Walfish, B. D. (we współpracy z: Kizilov, M.). 2011. *Bibliografia Caraitica. An Annotated Bibliography of Karaites and Karaism. Vol. 2. Karaite Text and Studies.* (= *Études sur le Judaïsme Médiéval*, t. 43). Leiden – Boston: Brill.

Zajączkowski, A. 1926. Literatura karaimska. „*Myśl Karaimska*”, t. 3, s.7–17.

Zajączkowski, A. 1964. Die karaimische Literatur. [w:] Bazin, L., Bombaci, A., Deny, J., Gökbilgin, T., Fahir, İ., Scheel H. (red.). *Philologiae Turcicae Fundamenta*, t. 2. Wiesbaden, s. 793–801.